

Raadio ja televisioon

NOORED JA TV

A. S a a r,
diplomand

Kuni viimase ajani (ja võib öelda, et ka veel praegu) eksisteeris tendents lihtsustada ühiskonna sotsiaaldemograafilist struktuuri. Üksikud sotsiaalsed grupid (välja arvatud töölisklass ja kolhoositalurahvas), nende hulgas ka väga tähtsad (näit. mis iseloomustavad inimeste sotsiaal-poliitilist olukorda, nende sissetulekute taset ja palju muud), figureerivad enamasti vaid statistilistes andmetes. Veel vähem on spetsiaalse filosoofilis-sotsioloogilise analüüsi objektiks olnud demograafilise järjekorra kategooria.¹

Meie ühiskonna sotsiaalse struktuuri diferentseeritud vaatlus osutub tähtsaks ülesandeks. Seda lahendamata ei saa mõista ühiskonna arengu seaduspärasusi, vallata tema mehhanismi, on võimatu mõista meil funktsioneeriva ühiskondliku arvamuse olemust, tema pluralistlikku struktuuri.

Ühiskonna sotsiaalne struktuur seondub ka küsimusega televisiooni auditooriumist, s.o. retsiipientist, kes võtab vastu meie programme.

Massikommunikatsiooni seisukohalt koosneb massiauditoorium tegelikult hulgast erinevatest auditooriumidest. Televisioon peaks teadlikult suunama saated ühele või teisele auditooriumile, sest kõiki üheaegselt rahuldada on võimatu.

¹ В.А. Грушки. Мнения о мире и мир мнений, М., 1967, стр.180-181.

Kõigi nende auditooriumide erinevused osutuvad objektiivselt eksisteerivateks, kõik nad puudutavad inimeste materiaalse ja vaimse elu tingimusi, jätavad selgesti eristatavaid jälgi kogu tegude ja mõtete süsteemile, sünnitavad erinevaid vastuvõtusüsteeme, erinevaid lähenemisi elu nähtuste hindamisel, võib isegi öelda teravamalt - erinevaid väärtuste süsteeme.¹

Vaatleme nüüd konkreetsemalt noorsugu kui üht niisugust eri auditooriumi.

Vanus iseenesest ei määra veel isiksuse iseloomustamiseks vajalikke jooni. Tähtis pole ainult see, et inimene on 45 aastane, vaid see, et ta on 45 aastane ja üksik, või ta on 45 aastane ning abielus ja omab väikesi või täiskasvanud lapsi.²

Lihtsate absoluutse vanuse määrangute taga seisavad inimese bioloogilise, psühholoogilise ja sotsiaalse arengu keerukad staadiumid, kusjuures uued staadiumid ei pruugi kaugeltki mitte alati üksteisega kokku langeda. Bioloogiline vanus fikseerib organismi teatud arengustaadiumi ja määratakse vastavate somaatiliste tunnuste järgi. Psühholoogiline vanus fikseerib indiviidi psüühilise arengu staadiumi. Sotsiaalne määrang fikseerib selle, millist kohta omab antud vanuseline grupp antud ühiskonnas, millal selles ühiskonnas algab nn. sotsiaalne küpsus, mis võimaldaks indiviidil täita "täiskasvanu" rolle ja kanda sellest tulenevat vastutust.³

Inimesest kompleksse pildi saamiseks tuleb vaadelda üheaegselt järgmisi ainevaldu: tehnika, majandus, meditsiin, pedagoogika, psühholoogia.⁴

Millest tuleneb meie huvi noore vastu? Põhjusi on mitu.

1 В.А. Грушин, *op.cit.*, стр.186.

2 И.С.Ков, *Социология личности*, М., 1967, стр.102.

3 И.С. Ков, *op. cit.*, стр. 103-105.

4 Б.Г. Ананьев, В.Я.Ельмеев, *методологические основы комплексного исследования человека*, *Социология и идеология*, М., 1969, стр.221-224.

1. Senini on noore mõiste täpsemalt määratlemata. Praegu on üheks üldiselt levinud seisukohaks, et noorus ei ole ainult vanuseline, demograafiline, vaid ka sotsiaalne grupp, mis omab spetsiifilisi erijooni.¹ Aga bioloogilised tegurid, mille osatähtsuse suurendamise eest hoia-tatakse, kuid mida tegelikult ei uuritagi?

2. Tihti käsitletakse noori "üldse". Ei tunnistata noorte sisemist vanuselist jaotust, ei sotsiaalset külge jm. Ometi pole töötav nooruk ja õppiv nooruk ühesuguselt arenenud psüühikaga, vastuvõtuvõimega, väärtuselise orien-tatsiooniga jne. Rohkem uuritud alana võiks meil nimetada kooliõpilase psühholoogiat.

Erinevalt nõukogude teadlastest rõhutavad kodanlikud uurijad eelkõige bioloogilist külge. Nad annavad põhjalike uurimusi noorte seksuaalpsühholoogia arengust. Teisalt tekib vastandlik aspekt. Probleemi käsitlemisel sotsiaalses plaanis tõmmatakse terav piir noore ja täiskasvanu va-hele, omistades neile otsekui antagonistlikud suhted.

3. Põhiline raskuspunkt langeb inimese sotsialiseerumisel just noortele. Ega asjata kodanlike maade massikom-munikatsiooni vahendite probleemiks number üks pole noored, nendes ühiskonnale vajalike väärtuste jne. kujundamine. Vaieldamatult kujuneb see ka meil esmaseks küsimuseks.

Inimene, eriti veel noor, keda kommunikatsioon isik-suseks kujundab, on protsess, mitte staatiline süsteem. Sellele eeldusele rajaneb ka propaganda.

4. Ilmselt hakkame jõudma arusaamisele, et massikommunikatsioonivahendite mõju noortele erineb oma olemuselt haridus-kasvatustlikust protsessist koolis, sest:

1) kool saab rakendada süstemaatilisuse ja meetodiliisuse nõudeid, samal ajal massikommunikatsioonivahendite spetsiifika seisneb nende ekstensiivsuses, mitmekülgsuses ja universaalsuses;

¹ Л.Н. Коган, Современная молодежь и духовная культура-, Молодежь, ее стремления, идеаль, Изд-во "Молодая гвардия", 1969, стр. 25.

2) õpetaja koolis mõjutab õpilasi vahetult, aga ükskõik milline massikommunikatsioonivahend mõjub vahendatult.¹

5. Ei tohiks unustada noorte eri kategooriate alljaotusi, seda, et hoolimata nende eitamisest nad siiski eksisteerivad. Nende erinevust täiskasvanutest ei maksa karta ega liialt suurendada. Kuid noorte vajaduste ja nõudmiste teadmine viib meid arusaamiseni sellest, keda me kasvatame. Alles siis võime püstitada küsimuse, kuidas kasvatada.

6. Vajame täpseid andmeid noorte probleemidest, et neid siis kooskõlastada ühiskonna huvidega. Senises praktikas ignoreeritakse seda seost üsna tihti. Näit. kõnelakse ikka veel massikommunikatsioonivahendite kaudu inimeste juurdevoolu vajadusest maale, kuid probleem ei seisne juba mõnda aega selles, sest põllutöödeks vajalik inimeste arv on saavutatud. Küsimus kandub üle uuele küljele - kuidas muuta maaelanikkonna struktuuri, sest selles valitsevad suured disproportsioonid. Teiselt poolt: ainult 1/3 kolhoosidest õppeasutustesse õppima saadetud stipendiaatidest pöörduv pärast studiumi lõpetamist tagasi. Miks?

7. Spetsiaalsed allikad on eriti suure mõjuga selle publiku osas, kellele nad on mõeldud. Publikul tekib ühtekuuluvustunne, teadmine, et midagi on tehtud just tema jaoks. Spetsiaalsete väljaannete efekti suurendab asjaolu, et nende mõju on valikuline ning hästi kooskõlas grupi normide ja huvidega.

Igal vanusel on iseärasusi. Need avalduvad eri vanuseliste gruppide suhtluses, kusjuures nende vahekordade iseloom sõltub täiel määral sotsiaalsetest tingimustest ja mõjustab paljusid protsesse. Kõige kergem on seda näidata

¹ Е. Тургинова-Давыдова, Влияние массовых средств информации на молодежь в ЧССР, - "Радио и телевидение", 1969, № 5, стр. 22.

noorte juures. Sotsioloogiliselt määratletakse noorust tavaliselt kui perioodi sõltuvalt lapsepõlvest täiskasvanud inimese iseseisva eluni.¹

"Meie" - see on Kesktelevisiooni noortesaadete osakond. "Noored" - need on inimesed 18-30 aastani (teaduslikku määrangut mõistetele "noored" pole, vanuse määrasime ise).²

Tõesti, teaduslikult on mõiste noorus määratlemata. Seda täpselt kindlaks teha polegi võimalik, sest see oleneb konkreetset iga süsteemi arengutasemest, millesse inimene on asetatud ning indiviidi arengu iseärasustest.

Vaatleme alljärgnevalt mõningaid vanuselise jaotuse skeeme.

Elufaaside kestus

<u>faas</u>	<u>aastat</u>
lapseiga	2
koolieelik	2- 5
lapsepõlv	5-12
noorus	12-17
varaküpsus	17-25
küpsus	25-50
hiline küpsus	50-75
vanadus	75 ... ³

Mõned jaotused sotsioloogilistes uurimustes:⁴

1) 14-25; 26-32; 33-45; vanemad kui 45;

2) kuni 30; 31-55; vanemad kui 55;

3) kuni 17; 18-22; 23-30 jne.

1 И.С. Кон, *op.cit.* стр. 103-105.

2 В.Соколов, Лаборатория поиска, - "Советское радио и телевидение, 1967, № 6, стр. 12.

3 J.E.Birren, *The Psychology of Ageing*, New Jersey, 1964

4 В.А. Грушин, *op.cit.*, стр. 352.

Võti siis kolm jaotussüsteemi Inglismaal:¹

- 1) 0-4; 5-15; 16-25; 26-45; 46-55; 56-65; 66- ;
- 2) 0-4; 5-15; 16-24; 25-34; 35-44; 45-54; 55-64; 65- ;
- 3) 3-6; 7-10; 11-13; 14-17; 18-22.

Iga esitatud süsteem on põhjendatud vastavalt uurimistulemustele. Suuremad või väiksemad nihked on seotud meie sajandi ühe suurema probleemiga - akseleratsiooniga.² Üldiselt eksisteerib noorte määrangus kaks seisukohta. Ühed asetavad sinna inimesed vanusega 14-25, teised 17-25. Igal juhul ei kuulu sinna inimesed vanusega 18-30.

Väga raske on piiri tõmmata mitte ainult täiskasvanu ja noormehe vahel, vaid ka nooruki ja noormehe vahel. Tihti nimetatakse noorukiteks noori vanusega kuni 18 aastat. Inglise sõna *adolescent* tähendab ühel ajal nii noormeest kui ka noorukit.

Termin *adolescent* on sellise perioodi äärmärkimiseks, mille vältel isik muutub lapsest täiskasvanuks. Et see ei ole kunagi täpse ajavahemikuga piiritletud, võib noorukiea alguseks pidada aega, mil noored hakkavad ilmutama puberteedia märke ja see kestab seni, kuni enamik neist pole mitte ainult suguliselt küpsed, vaid on saavutanud ka maksimaalse pikkuse ja ligilähedaselt jõudnud täieliku vaimse täiskasvamiseni, mida kinnitavad läbitehtud intelligentistid. See periood ulatub umbkaudu 12 eluaastast 20-ndate aastate alguseni.³

Mõiste *teenager* (teistmeline), haarab noorsugu 13-19 aastani. Kuid 13 ja 19 aastate vahel eksisteerib suur erinevus, seetõttu 17-18 aastased noormehed ei salli, kui neid noorukitega ära segades nimetatakse teenageriteks.⁴

1 W.A. Belson, *The Impact of Television, Methods and Findings in Program Research*, London, Lockwood, 1967, lk. 219-220, 313.

2 В.т. Властовский, *Акселерация - одна из загадок XX века*, "Наука и жизнь", 1966, № 12.

3 A.T. Jersild, *The Psychology of Adolescence*, New York 1957, lk. 4-15.

4 И.С. Кон, *op. cit.*, стр. 109.

Küsimus ei seisne niivõrd terminites ja nooruse perioodi pikenedes, kuivõrd juba tuntud sotsiaalsete rollide määramatuses, mis on omased noorusele ja tingitud mitte vanuse kui niisuguse poolt, vaid erinevate vanuseliste gruppide suhtlemisest ühiskonnas. Ühiskondliku tööjaotuse arenemine asetab inimese vahetutesse ja kaudsetesse suhetesse üha laiemade inimeste ringiga. See nõuab pikaajalist spetsiaalset ettevalmistust, mis ei piirdu ainult perekonnaga. Esiplaanile nihkub enam kool ja teised ühiskondlikud institutsioonid. See teeb vältimatuks spetsiifiliste noorte-gruppide tekke neile omase eneseteadvusega. Mida keetvam on n.-õ. noorteperiood, seda tähtsamaks saab nende noorte-gruppide ühiskondlik roll, mis levitab oma mõju noorte erinevatele elusfääridele (töö, ühiskondlik tegevus, moraalsed hoiakud jne.). Ühiskond tunnustab seda noorte "autonoomiat". Kõneldakse spetsiifilistest noorsooprobleemidest, luuakse spetsiaalseid noorte organisatsioone, nii poliitilisi kui ka kultuurhariduslikke, õpitakse tundma noorte käitumise, mõtete ja olustiku iseärasusi.¹

Noorus, see on eelkõige rolli valiku aeg, millal inimene proovib nii üht kui teist, kuid ei vali veel lõplikult. Nende tegevuste kaudu realiseerubki sotsialiseerumine.

Sotsialiseerumine on kommunikatsiooni katkematu protsess; see ei peatu kindlal ajal ja tervikuna. Sotsiaalpsühholoogid näivad mõtlevat sellest kui vastastikku mõjutavast protsessist; isiksuse käitumine modifitseerub, et kohandu da grupi liikmetega, kelle hulka ta kuulub.

Selleks, et inimese kasvatamise efekt oleks kumulatiivne, mitte hajutatud, vaid suunatud ühte punkti ja seetõttu ka maksimaalne, tuleb ideelist mõju koondada eelkõige isiksuse sotsiaalsele orientatsioonile, s.o. ülesanne peamiste ja otsustavat tähtsust omavate inimese hoiakute suunatud

¹ M.C. Кош, op. cit., стр. II4-II5.

formeerimisele.¹

Noiakute tekkimise tingimused on aga noorte juures, ka selle ea enese piirides, täiskasvanutega võrreldes väga erinevad. Me kasutame terminit *n o o r u s* selles töös vanuselises tähenduses teatava kõikumisega aastate 12 ja 24 vahel. Algab see kasvatuslikult ühe raskema vanuseastmega - murdeea, umbes 12-15 eluaasta vahel.²

Murdeea ajaliste piiride määramisel peame paratamatult toetuma anatoomilistele ja füsioloogilistele näitajatele, sest need on palju kindlamad ja ühesuguseks aluseks kõigi nähtuste võrdlemisel. Raskusi esineb siingi, sest tunnuseid ja muutusi on palju ning pole kerge öelda, missugune on neist keskne. Tavaliselt võetakse kriteeriumiks sugulise küpsuse saabumine.

Sellest ajast alates algab eneseteadvuse arengu murrang. Lastel ilmub huvi oma isiksuse sisemaailma vastu, aga ka teiste sisemaailma vastu. Sel perioodil avaldub ilme kriitiline lähenemine oma isiksuse suhtes. Siin märkavad oma puudusi juba 74% õpilastest. Kuid võrreldes eelneva ja järgneva perioodiga toimuvad sel ajal ideaalide sisu, ehituse ja motiveeringu järsud muutused. Nad muutuvad samuti selle ea enese piires.³

Murdeeaalise üldine iseloomustus:

- 1) labiliseerumine;
- 2) tung iseseisvusele ja enese maksmapanekule;
- 3) konfliktid ja vastuolud;
- 4) kõrgendatud emotsionaalsus ja meeleolude muutlikkus;
- 5) eneseteadvuse tekkimine.⁴

1 Б.Д.Парыгин, Социальная психология как наука, Лениздат., 1967, стр.256.

2 Е.Коемets, Vanuselised iseärasused, Tallinn, 1963, lk.4, 11.

3 К.Д.Ковнадзе, Некоторые психологические особенности подростка переходного возраста. Автореферат, Тбилиси, 1966, lk.10-16.

4 Е. Коемets, op. cit., lk. 13-19.

Järgnevat perioodi saaks ära määrata aastatega 16-19.

Seda iga iseloomustaksid järgmised nähtused:

- 1) vaimse küpsuse suunas toimuv progress;
- 2) emotsionaalse küpsuse suunas toimuv progress;
- 3) sisemise vastutustunde kasv;
- 4) kasvav enesekasvatus - juhtimine, suunamine;
- 5) suurenenud võime taluda üksindust.

Otsustamisajal:

- 1) haridusvalik;
- 2) kutsumusvalik;
- 3) valik, mis puudutab abielu;
- 4) elamine olevikus ja plaan tulevikuks.

Enesest väljaviimise ja rõhutuse staadiumil:

- 1) mittetäisväärtuslik seksuaalne elu;
- 2) konfliktis olevad jõud;
- 3) sisemised võitlevad tendentsid;
- 4) konflikt kultuuris;
- 5) täiskasvanute maailmas valitsev segadus.¹

Viimast perioodi haaraksid aastad 20-24. See on aeg, kus noor realiseerib tegelikkuses oma plaanid, leiab oma orientatsiooni olevat sobiva ühiskonnas eksisteerimiseks, tema mõtted ja teod saavad reaalse kinnituse. Murdeealiste kaks olulist iseloomustavat joont - tung iseseisvusele ja enese makspanekule ning eneseteadvuse tekkimine - arendatakse mööda keerulist suhtlemisteed peaaegu lõpuni. Nüüd pole noor enam ainult füüsiliselt ja vaimselt, vaid ka sotsiaalselt küps.

Igast toodud vanuselisest jaotusest tuleks luua noore arengu kompleksne pilt, mis seni paraku puudub.

Noored on suhteliselt aktiivseim osa igasuguste mõjutuste vastuvõtmisel. Just sellepärast on kodanliku ideoloogia propaganda suunatud noortele ja seda kasutatakse ära mitmetest aspektidest. Just sellepärast peame oma massikommunikatsioonivahendeid - nende hulgas ka televisioon - os-

1 A.T. Jersild, op. cit., lk. 4-15.

kama kasutada kindla suunitlusega. Eriti oluline on siinjuures silmas pidada TV meelelahutusprogrammi.

Võtame küsimuse "Mida ootate ajalehtedelt, raadiost, televisioonist?" Vastused sellele küsimusele on toodud Eesti Raadio ankeedi põhjal alljärgnevas tabelis.

Mida ootate ajalehtedelt? (protsentides)

	Väga	Mitte	Üldse	Ei oska	Vastata
1	2	3	4	5	6
Uudiseid	75,3	14,4	0,5	6,8	3,1
Meelelahutust	46,2	33,5	5,8	9,8	4,7
Kunstilist elamust	21,8	35,0	17,2	18,8	7,1
Erialaseid teadmisi	34,0	27,0	15,0	17,5	6,5
Silmaringi laiendamist	47,0	9,5	1,2	6,7	35,7

Mida ootate televisioonilt? (protsentides)

Uudiseid	57,7	22,8	2,5	9,1	7,9
Meelelahutust	74,1	10,4	1,8	7,9	5,8
Kunstilist elamust	59,2	19,7	2,3	11,2	7,6
Erialaseid teadmisi	30,6	27,9	12,0	19,2	10,3
Silmaringi laiendamist	61,1	16,8	1,8	12,9	7,4

Mida ootate raadiolt? (protsentides)

Uudiseid	72,4	17,1	0,8	5,1	4,7
Meelelahutust	77,7	13,7	1,2	4,8	2,5
Kunstilist elamust	35,5	37,4	4,5	13,7	8,9
Erialaseid teadmisi	27,7	31,1	14,2	18,4	7,8
Silmaringi laiendamist	58,8	21,7	1,9	12,1	5,4

Siin ilmnevad juba tuntud massikommunikatsioonikanalite funktsionaalsed erinevused. Meid huvitavaks objektiks on televisioon ja meelelahutus selles vahendis, mis oodatavuselt asub esimesel kohal. Kui tuua üksikasjalikumaks analüüsiks samad andmed (välja jättes raadio ja ajalehed) läbi kolme tasandi: vanus, elukutse ja haridus, siis selgub, et elukutsete tasandis, nende hulgas, kes vastavad kõige enam "väga", on eesotsas kolm gruppi: kvalifitseeritud tööline, administratiivmajanduslik töötaja ja inse-

ner-tehniline töötaja. Hariduslikus tasandis domineerivad kõrgem, kesk- ja kesk-eriharidus. Vanuseliselt on peajagu üle oma nõudmistega aastad 30-49. Siit saab teha järelduse, et inimesed aastates 30-49 ning kesk- ja kõrgema haridusega evivad mitte ainult et suuremat huvi, vaid neil on ka arenenud suurem vajaduste kompleks. Sellest tulenevalt tekib suurem nõudmiste rahuldamise vajadus, mida teiste gruppide juures näeme märksa vähem. Seda viimast rühma vaatleme aga veel kord võrdlevas koondtabelis.

TV	1)	6 kl.	7-8 kl.	kutse- har.	lõpet. kesk	kesk
silmaring		4,8	6,5	4	8,8	11,2
kunst.elam.	2)	5,8	6,7	4	7,2	11,9
uudised	3)	7,0	6,8	3,5	7,7	9,6
meelelahut.	4)	7,7	8,8	4,5	10,0	14,1
eriala	5)	1,9	3,8	2,4	4,2	4,9
vanus		16-19	20-24	25-29	30-39	
	1)	6,5	7,5	8,8	16,6	
	2)	5,1	7,6	8,8	14,7	
	3)	4,4	5,4	7,5	16,2	
	4)	8,0	9,7	10,5	19,0	
	5)	3,3	3,8	4,6	8,2	

Milliseid järeldusi võib siit teha?

Iga haridusliku grupi esmaseks ootuseks on meelelahutus.

Aastates 16-39 on iga vanusegrupi esmaseks ootuseks meelelahutus.

Noorte ja 6- 7-8 klassilise haridusega rühmade puhul on meelelahutuslik funktsioon teistest tunduvalt eelistatum.

Sama tulemuseni jõuame, kui vaatleme kinokäimise motiivide põhigruppe. Teatud paralleeli televisiooni ja filmi vahel saab tõmmata, sest mõlemad kujutavad endast

auditiiv-visuaalset vahendit. Nõukogude Liidus on kinoskäimise motiivideks: veeta vaba aega - 48%, vabaneda igapäevastest muredest 30%, meelt lahutada - 20%.¹ SFV aga külastab kinosid 68,6% selleks, et meelt lahutada.² Siit selgub, et ükskõik kuidas meelelahutust nimetada (puhkuseks, vabanemiseks igapäevastest muredest), on kinode külastamise motiiviks meelelahutus. Siit võib aga teha mitte väga meelevaldse järelduse. Üheks põhjuseks, miks televiisor lahti keeratakse, on soov meelt lahutada. Selle kaalukaks tõestuseks võib olla V.S. Komarovski uurimus.³

Sellest nähtub, et iseloomulikuks tunnuseks noortel on huvi meelelahutussaadete vastu. Hariduse tšus, ehkki ta laiendab huvide orientatsiooni, ei suuda tuua põhjalikku muutust.

Seepärast tuleks meil pigem suurendada TV meelelahutuslikku erikaalu ning spetsiaalsete noorteprogrammide osa selles.

¹ А.Л.Вахеметса, С.Н.Плотников, Человек и искусство, М., 1968, стр.130.

² H.Müller, Der Film und sein Publikum in der Schweiz, Zürich 1957, lk.62.

³ В.С.Комаровский, Отношение к телевизионным передачам различных групп зрителей /опыт социального исследования/. Сб.Общественная психология и коммунистическое воспитание, М., 1967, стр. 190-206.